

INTEGRAREA IDEII DE UNITATE ȘI IDENTITATE NAȚIONALĂ ÎN CADRUL DISCIPLINEI EDUCAȚIE CIVICĂ ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR

Lect. univ. dr. Eliza SPĂTĂRELU

Universitatea Adventus din Cernica

elizaspatarelu@gmail.com

Abstract: The Integration of the Idea of National Unity and Identity within the Civic Education Discipline in Primary Education

The idea of national identity, the idea of unity and patriotism must always remain alive in the civic consciousness of Romanian pupils. Their attachment to the nation can be encouraged by a more intense concern for organizing meaningful learning experiences in this direction. The Civic Education discipline provides a good environment for the integration of these ideas.

At the same time, however, an intelligent balance must be maintained between the formation of national identity and the formation of European identity. While the idea of national unity and identity is naturally integrated into the educational process, it is necessary to give the same amount of energy for the integration of cosmopolitan values such as: pluralism and cultural diversity, universal rights, democracy, globalism.

Keywords: national identity, civic education, pluralism, national unity

Ideea de unitate națională, identitate națională și patriotism ar trebui să însoțească întreaga perioadă de formare a oricărui elev român școlit în instituțiile contemporane de învățământ. De la analiza operelor literare, la enunțarea faptelor și evenimentelor istorice și până la reușitele sau mai puțin reușitele încercări de integrare a valorilor civice prin intermediul noilor discipline, patriotismul ar trebuie să fie prezent, îndemnând spre reverență și respect pentru ideea de neam, coeziune și identitate națională. Au fost prea multe lupte, prea mult sacrificiu, prea multe vieți care au adus jertfa supremă, pentru ca generația tânără să nu fie sensibilizată cu privire la valorile apărute cu sânge.

Se presupune că cetățenii ar trebui să aibă o afinitate naturală față de statul în care locuiesc. Aceasta este o provocare pentru cei care presupun că educația ar trebui să angajeze ființele umane într-o dedicare totală pentru specia umană, în general. În educație au existat mereu cele două perspective, cea care îndemna spre globalizare și cea îndemna spre naționalism. Statele occidentale au fost mereu deschise spre globalism (Osler, 2011). Statele orientale au avut o orientare mai naționalistă, concentrându-se asupra relației cu țara, asupra identității naționale, asupra tradițiilor și valorilor, creând un concept al comportamentului social liber încercând să nu influențeze valorile, tradițiile și credințele alternative (Sanina, 2017).

În țara noastră, în perioada comunistă, patriotismul, ideea de unitate și identitate națională au fost adânc înscrise și semănate în conștiința generațiilor întregi de elevi. Aceste idei erau integrate activ în predare, modelând întregul act educațional. Se pune întrebarea dacă procesul educațional actual mai reflectă și interiorizează valorile care odinioară reprezentau un puternic centru de interes pentru o majoritate covârșitoare de dascăli. Fiind o disciplină relativ nouă pentru curriculum autohton, este interesant și important de aflat dacă Educația civică îndeplinește cu succes sarcina nobilă pe care ar trebui să o aibă: aceea de a modela viitoare destine de oameni cu aspirații civice rafinate, cu nivel superior de atașament față de cultura, moștenirea și zestrea națională și apărători ai unității ei.

Descrierea finalităților și conținuturilor propuse de Disciplina Educație civică

Pentru analiza de față a fost aleasă etapa finală a învățământului primar, la această vârstă copiii fiind încă foarte atrași de istorii în care personajele principale pot constitui adevărat modele inspiratoare. Tot la această vârstă, gândirea se pregătește să întreprindă primele incursiuni în abstract, să formuleze situații ipotetice și să surprindă esența lucrurilor și fenomenelor, prin debutul formării capacității de sinteză.

Disciplina Educație civică face parte din aria curriculară Om și societate, având alocată o oră pe săptămână, la clasa a III-a și a IV-a. Programa școlară (2014) dezvăluie faptul că scopul principal al disciplinei este de a modela elevul în trei direcții importante: aplicarea unor norme de conduită în viața cotidiană (1), manifestarea unor deprinderi de comportament moral-civic în contexte de viață din mediul cunoscut (2)

și cooperarea cu ceilalți pentru rezolvarea unor sarcini simple de lucru, manifestând disponibilitate (3).

Cu privire la prima direcție de dezvoltare, aplicarea unor norme de conduită în viața cotidiană, programa școlară pentru clasa a treia propune explorarea calității de persoană, identificarea unor trăsături morale definitorii ale persoanei și explorarea grupurilor mici și a regulilor grupului. Pentru clasa a patra programa prevede recunoașterea locurilor de apartenență (Locală, națională, europeană), identificarea unor elemente relevante pentru apartenența la diferite comunități (locală, națională, europeană) și explorarea unor norme morale care reglementează relațiile cu ceilalți oameni.

Cea de-a doua direcție de dezvoltare, manifestarea unor deprinderi de comportament moral-civic în contexte de viață din mediul cunoscut, cuprinde, pentru clasa a treia, recunoașterea unor atitudini în raport cu lucrurile și animalele, manifestarea unor atitudini pozitive în raport cu lucrurile, cu planetele și animalele și explorarea unor relații existente între oameni, în cadrul grupului. Pentru clasa a patra sunt propuse explorarea unor valori morale care stau la baza relațiilor cu ceilalți oameni, recunoașterea unor comportamente moral-civice din viața cotidiană, deosebirea comportamentelor prosocial de cele anti sociale și identificarea drepturilor universale ale copilului.

A treia direcție de dezvoltare, cooperarea cu ceilalți pentru rezolvarea unor sarcini simple de lucru, manifestând disponibilitate, propune relaționarea pozitivă, în grupuri mici, pentru rezolvarea unor sarcini simple de lucru; participarea la acțiuni în grupuri mici, prin asumarea de drepturi și îndatoriri și participarea la proiecte simple cu conținut moral-civic, în cadrul clasei, al școlii sau al comunității locale. În plus, la clasa a patra se introduce ideea de drept universal al copiilor.

Pentru realizarea și asigurarea acestor finalități, programa descrie mai multe conținuturi grupate în două mari categorii: propria persoană și raportul propriei persoane cu lucrurile și ființele înconjurătoare.

Cu privire la propria persoană, conținuturile recomandate pentru clasa a treia sunt dezvoltate în două seturi de subiecte. Primul set are în centru noțiunea de persoană. Al doilea set propune abordarea trăsăturilor morale din perspectiva antitezei: bunătatea opusă răutății, respectul opus lipsei de respect, sinceritatea opusă nesincerității, curajul opus

lașității, modestia opusă lipsei de modestie, încrederea în sine și în ceilalți opusă neîncrederii în sine și în ceilalți.

Conținutul propus pentru clasa a patra îmbogățește cadrul acestui domeniu prin introducerea sentimentului de apartenență la comunitatea locală, națională sau europeană. Ideea de apartenență locală este abordată din perspectiva localității și domiciliului dar și din cea a tradițiilor locale. Apartenența națională este clădită printr-un interes special acordat țării natale, însemnelor naționale și dragostei față de țară. Tot prin prisma însemnelor este abordată și ideea de apartenență europeană.

Referitor la cea de-a doua categorie de subiecte propuse, raporturile cu lucrurile și ființele, pentru clasa a treia se recomandă incursiunea în domeniul raporturilor copiilor cu lucrurile, cu animalele și plantele și cu ceilalți oameni. În ceea ce privește lucrurile, copiii conștientizează nevoia de lucruri, faptul că acestea exprimă o parte din interiorul omului și că acestea reprezintă o proprietate ce este nevoie să fie administrată. Atitudinea cu privire la plante și animale este descrisă prin termeni precum: atenție, neatenție, grijă, nepăsare, delicatețe, brutalitate, compasiune, lipsă de compasiune, curaj, frică, respect, lipsă de respect, iubire, ură.

Relațiile dintre oameni sunt aprofundate în clasa a patra prin introducerea ideii de valori, norme și comportamente moral-civice. Valorile morale sunt abordate prin prisma antitezei dintre bine și rău, altruism și egoism, cinste și necinste, respect și lipsă de respect, responsabilitate și lipsă de responsabilitate, solidaritatea și lipsă de solidaritate. Se propune exemplificarea unor norme morale și explicarea lor.

Analiza finalităților și conținuturilor propuse de Disciplina Educație civică

La o primă analiză a scopurilor și conținuturilor descrise anterior se poate observa că ideea de unitate și identitate națională este aproape absentă în cadrul Disciplinei Educație civică. Nu există nici o referire la acest concept în toată programa pentru clasa a treia. Pentru clasa a patra doar explorarea sentimentului de apartenență națională oferă contextul în care unitatea și identitatea națională poate fi analizată, în momentul în care sunt luate în discuție însemnele țării: drapelul, imnul, stema și ziua națională. Primele patru însemne oferă ocazii de abordare indirectă a ideii de identitate națională, în timp ce ultima conține referiri indirecte la unitatea națională.

Având în vedere evoluția cognitivă a copiilor în această etapă, propunerile extrem de sumare ale programei cu privire la ideea de unitate națională ar putea fi explicabile. La această vârstă elevii sunt în stadiul operațiilor concrete. Ei au nevoie de corespondente concrete în realitate, incursiunile lor în abstract fiind extrem de limitate. Ideea de unitate națională este mult prea bogată în semnificație și sens, mult prea îndepărtată de planul concret pentru ca ea să poate fi înțeleasă pe deplin.

Când este vorba de drapel, imn, stemă, lucrurile sunt clare. Aceste însemne ale țării sunt concrete, palpabile și ușor de analizat. Le recunosc drept simboluri și se identifică ușor cu ele pentru că le pot identifica prin simțuri. Drapelul țării noastre poate fi identificat cu multă ușurință din mai multe tipuri de drapele. Stema poate fi desenată aproape de către orice școlar. Imnul poate fi audiat, memorat, cântat. Situația este diferită atunci când vine vorba despre ziua națională, un însemn național extrem de important. Acesta conține semnificații pe care elevul din clasa a patra nu este încă pregătit să le aprofundeze.

Există, însă, un instrument important pe care orice copil și elev îl are la îndemână atunci când este pus în fața unor realități care îl depășesc și pentru care nu are suficiente instrumente de analiză. Acesta este intuiția. Pornind de la aspectele concrete ale realității pe care le poate percepe prin intermediul simțurilor, el poate intui sensuri rafinate, poate face conexiuni, poate folosi analogia și antiteza pentru a face un pas mai departe spre zona operațiilor mentale abstracte.

Intuiția este elementul de bază al strategiilor inductive. Metodele didactice potrivite pentru aceste strategii sunt: poveștile, povestirile, fabulele, exemplificările, desenul, colaje cu imagini, participarea la evenimente specifice, scenetele și activitățile ce conțin elemente ludice. Participarea la manifestări comemorative, participarea la diverse parade militare, vizitarea de monumente dedicate eroilor neamului pot avea o influență importantă asupra dezvoltării sentimentului de apartenență națională.

În perioada anterioară instalării democrației în țara noastră, aceste activități erau extrem de obișnuite în peisajul educațional autohton. Preșcolarii erau numiți „Șoimii patriei”. Elevii erau „Pionieri” apoi „UTC-iști”. Vizitele la monumente naționale și muzee de istorie, participarea la parade erau frecvente. Se învățau cântece și imnuri patriotice, se rosteau zilnic poezii. Odată cu intrarea în etapa post-decembristă toate aceste manifestări au început să fie ignorate. Dezgustul pentru constrângerea

de a participa la aceste manifestări a fost adus drept motivație pentru atitudinea de detașare față de aceste practici. În momentul în care constrângerea a încetat, aceste manifestări s-au stins.

În perioada imediat următoare atitudinea generală s-a poziționat în extrema opusă. Cetățenii au început să uite vechile imnuri și versuri patriotice. Paradele și manifestările publice ce proslăveau ideea de neam și glorificau conducătorii și-au pierdut din importanță. Mitingurile, marșurile, protestele au fost adoptate rapid înlocuind manifestările anterioare. Noile generații au fost instruite într-o viziune cosmopolită. Libera circulație a mâinii de lucru a accentuat procesul de preluare a valorilor externe și de abandonare a celor naționale.

Educația civică pentru globalism și educația pentru drepturile omului oferă contribuții substanțiale educației civice. Prima împărtășește cosmopolitismul, drepturile universale, respectul pentru diversitatea culturală, dezvoltare durabilă și design-urile curriculare bazate pe probleme. Implementarea acestor principii universale poate fi blocată de multe ori de concentrare asupra identității naționale, de incompatibilități între interesele naționale și acordurile multinaționale și de o neglijare a instruirii profesorilor în zona educației civice globale și a educației drepturilor omului (Fernekes, 2016).

Cum poate noțiunea de identitate națională să încorporeze principiile drepturilor umane și multiculturalismului? În unele state cosmopolite, noțiunea tradițională de identitate națională este remodelată pentru a corespunde ideii de multiculturalism. Ele au integrat această idee considerând multiculturalismul ca parte a identității naționale. În felul acesta s-a creat un model de identitate națională incluzivă (Bromley, 2010). Ar putea fi această abordare potrivită și pentru peisajul nostru autohton?

Se observă că poziționările în extreme cer revizuri extreme. De multe ori este necesară schimbarea extremelor, pentru realizarea echilibrului. O viziune extremă nu oferă o perspectivă de ansamblu satisfăcătoare; există întotdeauna dezavantaje care, cu trecerea timpului se acutizează și se creează, astfel, nevoia de schimbare. Și cum este de așteptat, opinia publică apelează la cealaltă extremă ca variantă dintr-o dată acceptabilă.

Acest fenomen ar putea fi vizibil și la nivelul implementării ideii de unitate națională, identitate națională și patriotism în învățământ. Lipsa, timp de decenii, a preocupării speciale pentru acest subiect poate crea o nevoie artificială de naționalism și poate poziționa centrele de interese

chiar în direcția diametral opusă. Atitudinea cea mai recomandată ar fi cea de echilibru și de evitare a opiniilor excentrice. Programul școlar are nevoie să fie îmbunătățit cu situații și experiențe de învățare care să accentueze mai mult identitatea de neam, unitatea națională și patriotism, fără însă a ajunge la exagerările regretabile ale trecutului.

Concluzii

Ideea de identitate națională, ideea de unitate și de patriotism trebuie să rămână mereu vie în conștiința civică a elevilor români. Atașamentul lor față de neam poate fi încurajat printr-o preocupare mai intensă pentru organizarea de experiențe de învățare semnificative în această direcție. Disciplina Educație civică oferă un mediu propice pentru integrarea acestor idei.

În același timp, însă, trebuie menținut un echilibru inteligent între formarea identității naționale și formarea identității europene. În timp ce ideea de unitate și identitate națională este integrată natural în procesul educativ, este necesar să se acorde aceeași cantitate de energie pentru integrarea valorilor cosmopolite precum: pluralitate și diversitate culturală, drepturi universale, democrație, globalism.

Bibliografie

- Ministerul Educației Naționale, (2014). *Programa școlară pentru disciplina Educație civică, clasele a III-a – A IV-a*.
- Bromley, P. (2010). Multiculturalism, and human rights in civic educations: the case of British Columbia, Canada. *Educational Research*, 53(2), 151-164.
- Osler, A. (2011). Teacher interpretations of citizenship education: național identity, cosmopolitan ideals, and political realities. *Journal of Curriculum studies*, 43(1), 1-24.
- Fernekes, W. R. (2016). Global Citizenship Education and Human Right Education: Are They Compatible with U.S. Civic Education? *Journal of International Social Studies*, 6(2), 34-57.
- Sanina, N. G. (2017). Patriotism and Patriotic Education in Contemporary Russia. *Sociological Research*, 56(1), 38-52.